

művészetét, míg Szemadám György indulatoktól sem mentes szövege Aknay hiteles és meg nem alkuvó emberi-művészi arcélét domborítja ki. Olyan kiválóságként jellemzi, akinek pályáját nem tarkítják látványos törések, mentes a stílusficamoktól. Ezzel ellentétben művészi kibontakozása az állandóság jegyében zajlik, és folyamatos következetesség alakítja olyanná, amilyennek – konstans értéként – ebben az összegző kiadványban is kibomlik előttiünk. Értelmezésének végkövetkeztetése, hogy Aknay János emberi-alkotói teljesítménye mögött mély hit és végső elkötelezettség mutatkozik meg, amit nem ráztak vagy ingattak meg az elmúlt harminc évben Szentendrére is behatoló művészeti forradalmak.

Aknay központi tematikájának egyik legtalálóbb értelmezése Wehner Tibor tollából származik, aki megállapítja, hogy a szerző nem a vallásmitológia, illetve az egyházi festészet illusztratív sztereotípiáinak függvényében jeleníti meg angyalait, azok alkalmatlanok az „égi hierarchia” alakjainak megjelenítésére. Nem bibliai történeteket illusztrál velük, hanem autochton világot épít köréjük. Úgy véli, ez esetben egy személyes, választott angyaltipológiáról beszélhetünk, vagyis egy órangyal-archetípussal állunk szemben, aki hitet, lelki erőt, kitartási képességet, egyszersmind szeretetet adományoz alkotójának, „szülőatyjának”. Aknay angyalainak eredetét Vámosi Katalin

szintén szubjektív indítékokkal magyarázza, Török Katalin pedig arra mutat rá, hogy míg a régebbi kultúrákban az angyalok legtöbbször mellékszereplők, közvetítők Isten és ember között, addig Aknaynál címadó főszereplők, akik a szerző lelki és intellektuális habitusát közvetítik. Belső állapotokat, meditatív szituációkat, nem pedig cselekvést, mozgást, történést szemléltetnek.

A fő műveket fókuszba állító válogatás ürügyén egy kisebb komparatív összeállítás követhető végig az album lapszéli hasábjain. A témában kiemelkedő teljesítményt felmutató hazai festők – Vajda Lajos, Korniss Dezső, Barcsay Jenő, Deim Pál, Ámos Imre, Bálint Endre, Kondor Béla stb. – mérvadó alkotásait az egyetemes művészettörténet jeles példái egészítik ki, az egyházi festőtől William Blake-ig és Chagallig. A monográfikus ígérennyel készült kötetet átlátható, arányos képszerkesztés teszi élményszámba menő grafovizuális teljesítménnyé.

SZOMBATHY BÁLINT

(VLS Kulturális Egyesület, Szentendre, 2004, 176 oldal, ármejjelölés nélkül)

Szász Endre

„Letagadhatatlan tény: Szász Endre a legismertebb mai magyar festő

külföldön” – áll a kötet hátoldalán. Tegyük hozzá: hazánkban is. Tehetősége mellett hozzájárult ehhez színes egyénisége és kalandos élete, valamint az, hogy tömegekhez sikerült eljuttatni a művészetét. Rengetegen rajonganak érte, de a kritika sokszor hívősen fogadta. Erre utal Hernádi Gyula gondolata is, mely szerint „nálunk azt ismerik el, aki éhen hal”. Szász Endre pedig nem halt éhen, sőt dollármilliókat keresett Amerikában, amit nagyvonalúan költött különleges hóbortjaira és számos feleségére.

Aki nem a munkásságára, hanem a fent említett hóbortokra és feleségekre kíváncsi, az is örömet fogja lelteni ebben a könyvben. Változatos és szórakoztató beszélgetések találhatók benne gyermekkori szerelmével, orvosával, bankárismerősével (hosszan folytathatnánk a sort, hiszen összesen huszonnégy interjút válogattak össze), valamint több ismert művésszel és közéleti személyiséggel. Habár az interjúalanyok az élet egészen különböző területeiről valók, egységes Szász Endre-kép körvonalazódik az olvasó előtt: egy kivételes tehetségű, életvidám, lélekben örökké fiatal emberé, aki mindenkivel megtalálta a közös hangot. „Valahogy úgy éreztük, mintha régi ismerősök lennénk” – emlékszik vissza kezelőorvosa, de mások is hasonló élményükről számolnak be. A könnyedség és közvet-

lenség volt a legjellemzőbb művészetére és alkotásmódszerére éppúgy, mint egész életére. Élet és művészet egy nála, szerencsére az interjúk is egyként kezelik őket. A riportalanyok először egy Szász Endrével közösen átélt élményükről számolnak be; a folytatások ezután természetesen különböznek, de az interjúalanyok mindig szót ejtenek későbbi kapcsolatukról, illetve a többi emberhez való viszonyáról.

Legtöbbször az is kiderül, hogy a beszélgetőtárs *legalább* egy képet kapott tőle, melyet sokszor a szeme látára festett meg a művész. Így kerül gyakran szóba rendkívüli alkotásmódszere, legyen szó egy „egyéjszakás” festményről vagy egy néhány nap alatt újrifestett elvesztett kiállításról.

Az interjúk önmagukban is egységes egészet alkotnának, hiszen fölsejlik mögöttük az összetartó erő: nagy vonalakban követik az életrajzot, és a fentebb említett témák köré csoportosulnak. A kötet elején azonban egy rövidebb és egy hosszabb tanulmány is található, Bereczky Lóránd és Kenessey András tollából. Ezek életrajzi és kortörténeti adatokat is közölnek, fontosabb viszont, hogy segítenek művészetének megértésében; részletes műelemzés olvasható például a festő által illusztrált 1968-as MEDICOR-naptár januári oldalához ké-

szült képről. Kenesei András tanulmányának előnye, hogy megismer-teti az olvasót a festmények több meghatározó motívumával, kiemel-ve a rájuk jellemző, jellegzetesen Szász Endré-s tulajdonságokat, va-lamint vázolja azokat a kulcskérdé-eket, amelyek rendre visszatérnek az interjúk során.

A fent említett műelemzés kap-csán kell megemlíteni a kötet egyet-len hiányosságát. Elvárható lenne egy festőnek emléket állító munká-tól (függetlenül attól, hogy interjú-kötet), hogy a megfelelő helyen a képek kapjanak szót. Természetesen vannak illusztrációk a kötetben, fo-tók és festmények egyaránt, ám ki-fejezetten zavaró, amikor egy bő há-rom oldalas műelemzést olvasva nem láthatjuk magunk előtt a tár-gyalt művet, és csak százharminc ol-dallal később, más festmények kö-zött találjuk meg az elemzett kép-nek egy változatát (!). A színes mellékletektől elkülönített fekete-fehér képeket pedig célszerűbb lett volna ott elhelyezni, ahol valami-lyen tekintetben kapcsolódnak az adott szövegrészlethez (ehelyett az interjúk végén található belőlük egy-egy).

Ez viszont csak formai hiányos-ság, tartalmilag és szerkezetileg valóban kifogástalan a kötet. A be-szélgetések tartalmasak, emellett „szászbandisan” frappánsak és szó-rakoztatóak – mások kezében van ugyan az ecset, de mintha maga fes-

tené meg önarcképét nekünk a mű-vész.

LEGEZA MÁRTON

(Szerkesztette Máté Judit, Budapest-Print, Budapest, 2004, 254 oldal, árme-g-jelölés nélkül)

Zsolnay

Törley, Ganz, Dreher, Zsolnay: jól csengő magyar márkanevek, s noha némelyik alapítója vagy első tulajdo-nosa nem hazai földön született, mégis rendelkeznek közös vonások-kal és egymástól különböző, saját fejlődéssel, egyedi tulajdonságokkal is. Azonos sajátosság például, hogy az említett vállalkozások mind az 1860-as évek végének hazai gazda-sági fellendülését kihasználva ala-pozták meg hírnevüket kiváló termékeikkel, de az már csupán a Zsol-nay céget jellemezte, hogy fennállása alatt mindvégig családi magánvállal-kozásként működött, idegen tőke és banki felügyelet nélkül, a fejlődést intenzív innovációval és a szoros csa-ládi hierarchia fenntartásával bizto-sítva.

A korábbi manufakturális tevé-kenységet 1868-ban pécsi gyártele-pítési kérelemmel folytató történe-tet, egészen a szomorú és kiábrándí-tó 1948-as államosításig, valamint annak következményeiig emberi